

Prof. dr. Mirko Pejanović
Dopisni član Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine/
Academy of Science and Arts of Bosnia and Herzegovina
corresponding member

UDK 342.3 (497.6)

**DRŽAVA BOSNA I HERCEGOVINA OD MEĐUNARODNOG
PRIZNANJA SUVERENOG POLOŽAJA DO ČLANSTVA
U EU I NATO-SAVEZU**

**THE STATE OF BOSNIA AND HERZEGOVINA FROM THE
INTERNATIONAL SOVEREIGN RECOGNITION
TO EU AND NATO MEMBERSHIP**

Sažetak

Nakon srednjovjekovne državnosti i egzistencije u Otomanskom i Austro-Ugarskom carstvu te Kraljevini Jugoslaviji Bosna i Hercegovina svoju državnost obnavlja u vremenu Drugog svjetskog rata. U Drugom svjetskom ratu u Bosni i Hercegovini se razvio širok i masovan narodnooslobodilački i antifašistički pokret. Taj pokret postaje rodno mjesto obnove državnosti Bosne i Hercegovine. Odlukama 1. zasjedanja ZAVNOBiH-a 1943. Bosna i Hercegovina je utemeljila svoju državnost u obliku ravnopravne federalne državne jedinice u okviru demokratske federativne Jugoslavije. Tokom socijalističkog perioda 1945–1990. godine Bosna i Hercegovina je dostigla visok stepen privrednog, kulturnog i socijalnog razvoja. Državnost Bosne i Hercegovine je ojačana u ovom periodu.

Politička pluralizacija Bosne i Hercegovine izvedena je 1990. godine nakon sloma socijalizma u Evropi i SFRJ. Višestranački Parlament Bosne i Hercegovine je tokom 1991. i početkom 1992. godine, unutar procesa disolucije SFRJ, oblikovao ideju referenduma građana za nezavisni i suvereni status države Bosne i Hercegovine. Na temelju rezultata referenduma građana od 29. 2 i 1. 3. 1992. godine Bosna i Hercegovina je dobila međunarodno priznanje Evropske unije, SAD-a i velikog broja zemalja svijeta. U Organizaciju ujedinjenih nacija Bosna i Hercegovina je primljena 22. 5. 1992. Samostalan i nezavisan razvoj Bosne i Hercegovine odbila je Srpska demokratska stranka podržana od Miloševićevog režima u Srbiji.

Potpisivanjem Dejtonskog mirovnog sporazuma 1995. godine zaustavljen je troipogodišnji agresivni rat protiv države Bosne i Hercegovine. Odredbama Dejtonskog mirovnog sporazuma potvrđen je i ojačan međunarodnopravni subjektivitet države Bosne i Hercegovine.

Politički razvoj države Bosne i Hercegovine u postdejtonskom periodu se odvija u istorijskoj ravni integracije u Evropsku uniju i NATO-savez. U procesu evropskih integracija izvode se reforme koje su omogućile izgradnju institucija države Bosne i Hercegovine, što doprinosi jačanju suvereniteta države Bosne i Hercegovine. U tom kontekstu ojačan je i proširen kapacitet Vijeća ministara, formirane su jedinstvene oružane snage te sigurnosne službe i Sud i Tužilaštvo Bosne i Hercegovine. Kad Bosna i Hercegovina dobije članstvo u Evropskoj uniji i NATO-savezu, njena državnost i suverenost dostići će stepen suverenosti jednak suverenosti svih članica Evropske unije.

Summary

The Bosnia and Herzegovina reclaimed the statehood during the Second World War after losing its medieval statehood and being a part of the Ottoman and Austro-Hungarian Empires and the Kingdom of Yugoslavia. During the Second World War, a wide and massive national liberation and anti-fascist movement got developed in Bosnia and Herzegovina. That movement served as the birthplace of the Bosnia and Herzegovina's statehood. By the power of Decisions of the First ZAVNOBIH¹ Session of 1943, Bosnia and Herzegovina established its statehood in the form of an equal federal state unit within the Democratic Federal Yugoslavia. During the socialist era from 1945 to 1990, Bosnia and Herzegovina achieved a high degree of economic, cultural and social development. During socialist period, the statehood of Bosnia and Herzegovina was reinforced.

After the collapse of socialism in Europe and Yugoslavia in 1990, the political pluralization of Bosnia and Herzegovina was carried out. During 1991 and in early 1992 when the Yugoslav dissolution had been ongoing, the multi-party Parliament of Bosnia and Herzegovina shaped the idea of calling for a citizens referendum on the independent and sovereign status of Bosnia and Herzegovina. The results of the referendum of 29 February and 1 March 1992 were the basis for the international recognition of Bosnia and Herzegovina by the European Union, the United States and many countries around the world. The UN received Bosnia and Herzegovina on 22 May 1992. The Serbian Democratic Party, backed up by the Milosevic regime in Serbia rejected an independent and autonomous development of Bosnia and Herzegovina.

The signing of the Dayton Peace Agreement in 1995 ended the three and a half aggression against the state of Bosnia and Herzegovina. The Dayton Peace Agreement provisions confirmed and strengthened international and legal subjectivity of Bosnia and Herzegovina.

The post-Dayton political development of the Bosnia and Herzegovina's is following the historic path of integration into the European Union and NATO. In that regard, reforms enabling the establishment of BH institutions to strengthen the sovereignty of Bosnia and Herzegovina are carried out. In this context, the Council of Ministers' capacities got strengthened and expanded, a unified armed forces and

¹The acronym for the State Anti-fascist Council for the National Liberation of Bosnia and Herzegovina. It was the highest governing organ of the anti-fascist movement in Bosnia and Herzegovina during World War II. Translator's note.

security services formed, including the Court and Prosecution of Bosnia and Herzegovina.

When Bosnia and Herzegovina receives the European Union and NATO membership, its statehood and sovereignty will reach the level of equal sovereignty with all other European Union member states.

I Društveno-istorijske osnove državnosti Bosne i Hercegovine

1. Kontinuitet teritorijalno-političke opstojnosti Bosne i Hercegovine u prošlosti

Bosna i Hercegovina svoju državnost razvija u srednjem vijeku, od IX do XV stoljeća. Padom pod otomansku upravu 1463. godine Bosna (u svom tadašnjem istorijskom nazivu) gubi svoju samostalnu srednjovjekovnu državnost. Tokom srednjeg vijeka Bosna je imala razvijene elemente sopstvene državnosti. Imala je svoju vlastelu, teritoriju kojom je upravljala te trgovačke i međudržavne odnose sa zemljama u svom okruženju. Istorijsko svjedočenje tih međudržavnih odnosa nalazimo u poznatoj Povelji Kulina bana iz 1189. godine. Poveljom se dubrovačkim trgovcima garantuje sloboda trgovine i kretanja po Bosni.

U vrijeme vladavine Kulina bana, od 1180. do 1204. godine, Bosna egzistira kao samostalna i uređena država. Tada je zabilježen značajan ekonomski razvitak. Otvoreni su prvi rudnici željeza i srebra. U zemlju dolaze stranci, a najviše Dubrovčani radi obavljanja trgovine.

Tokom vladavine Stjepana Kotromanića II (1314–1353) granice Bosne su dovedene do triju rijeka: Save, Drine i Cetine. Jedinstven politički događaj u razvoju srednjovjekovne državnosti Bosne bio je prerastanje Bosanske banovine u Kraljevinu 1377. godine. Tada je Tvrtko Kotromanić krunisan za kralja Bosne. Otomanskim osvajanjem Bosna postaje jedna od važnih provincija u Otomanskom carstvu. Od 1580. godine Bosna je postala zaseban ajalet (provincija) do kraja osmanske uprave. Pod Osmanskim carstvom Bosna će ostati sve do Berlinskog kongresa 1878. Odlukom Berlinskog kongresa iz 1878. godine utemeljene su istorijske granice, koje će u tom obliku ostati tokom XX stoljeća. Prema odlukama Berlinskog kongresa, Bosna dobija i novi službeni naziv: Bosna i Hercegovina.

Tokom austrougarske uprave, od 1878. do 1918. godine, Bosna i Hercegovina kao društvo uvodi se u poseban vid evropeizacije. Izgrađen je željeznički saobraćaj, započela industrijalizacija i razvoj tržišne privrede. Uvedena je moderna uprava u gradovima. Sarajevo je dobilo tramvajski saobraćaj. Izgrađene su brojne državne i kulturne institucije. Među njima se

izdvaja Gradska vijećnica i Zemaljski muzej. Otvorene su građanske osnovne i srednje škole. Mnogi gradovi su dobili vodovode i električnu rasvjetu.

Nakon Prvog svjetskog rata Bosna i Hercegovina, kao zasebna teritorijalna cjelina, ulazi u Državu Srba, Hrvata i Slovenaca.

Tokom vladavine dinastije Karađorđevića u Kraljevini Jugoslaviji Bosna i Hercegovina zaostaje u ekonomskom i kulturnom razvoju i postaje objekt podjela između srpske i hrvatske nacionalno-političke elite. Ove podjele su izvedene u okviru sporazuma Cvetkovića i Mačeka iz 1939. godine.

2. Istorijske promjene položaja Bosne i Hercegovine tokom narodnooslobodilačkog antifašističkog pokreta (1941–1945)

U Bosni i Hercegovini se tokom Drugog svjetskog rata razvio snažan narodnooslobodilački antifašistički pokret. Unutar tog pokreta organizovan je ustanak protiv fašističke okupacije. Formirana je narodnooslobodilačka partizanska vojska. U drugoj polovini 1943. godine na prostoru Bosanske krajine uspostavlja se veća slobodna teritorija. Sredinom 1943. godine započinju pripreme za sazivanje 1. zasjedanja Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine (ZAVNOBiH). Delegati za 1. zasjedanje ZAVNOBiH-a izabrani su na cijelom prostoru Bosne i Hercegovine i iz svih socijalnih slojeva naroda.

Na 1. zasjedanju ZAVNOBiH-a 25. 11. 1943. godine 247 delegata je odlučilo da Bosna i Hercegovina obnovi svoju državnost i da se konstituiše kao federalna državna jedinica unutar demokratske federativne Jugoslavije. Kao jedna od šest ravnopravnih republika, Bosna i Hercegovina učestvuje u konstituisanju jugoslavenske federacije na 2. zasjedanju AVNOJ-a 29. 11. 1943. godine.

Odluke 1. zasjedanja ZAVNOBiH-a označile su preokret u istorijskoj opstojnosti Bosne i Hercegovine kao federalne državne jedinice u sastavu federativne Jugoslavije. Narodi Bosne i Hercegovine, srpski, hrvatski i bošnjački (tada muslimanski), svojom slobodnom voljom uspostavljaju Bosnu i Hercegovinu kao državnu zajednicu njenih građana i ravnopravnih naroda. Bosna i Hercegovina odlukama 1. zasjedanja ZAVNOBiH-a postaje zbratimljena i nedjeljiva politička i državna zajednica. Na ideji ZAVNOBiH-a, što znači slobodnog odlučivanja građana i naroda o sopstvenom ekonomskom i kulturnom razvoju, donesene su i odluke 2. zasjedanja ZAVNOBiH-a 1944. godine i 3. zasjedanja ZAVNOBiH-a u slobodnom Sarajevu 1945. godine.

3. zasjedanje ZAVNOBiH-a 1945. godine prerasta u Narodnu skupštinu. Tada se formira prva Vlada Bosne i Hercegovine kao izvršni državni organ. Tokom naredne, 1946. godine Narodna skupština Bosne i Hercegovine donosi prvi Ustav slobodne Bosne i Hercegovine. Na odredbama ovog ustava Bosna i Hercegovina postaje Narodna republika.

3. Politički i ustavni razvoj državnosti Bosne i Hercegovine u vremenu socijalizma (1945–1990)

Razvoj državnosti Bosne i Hercegovine u vremenu socijalizma ima dva perioda.

Prvi period se odnosi na vrijeme od 1945. do 1963. godine. Ovaj period determiniše administrativno-centralističko upravljanje privrednim i društvenim razvojem. To je doba u kome je Bosna i Hercegovina u znatnoj mjeri administrativna cjelina kojoj se putem centralnog planiranja privrede nameće bazična industrija: eksploatacija rudnih bogatstava i proizvodnja željeza.

Ustavnim promjenama 1963. godine uvodi se decentralizacija u upravljanju društvenim razvojem jugoslavenske federacije. U tom vremenu Bosna i Hercegovina je bila na niskom stupnju privrednog i društvenog razvoja. Osim toga, u cjelini svog društvenog razvoja nije imala riješeno pitanje nacionalne samobitnosti muslimanskog stanovništva, a nije imala ni riješeno pitanje nacionalnog položaja i nacionalne ravnopravnosti hrvatskog naroda.

Preokret nastaje početkom 60-ih godina. Od tog vremena se u Bosni i Hercegovini oblikuje nova politika ekonomskog, političkog i socijalnog razvoja. Tu politiku karakteriše oslonac na sopstvene snage. Unutar ove, nove politike razvoja uvodi se prerađivačka industrija i ravnomjeran teritorijalni razvoj ubrzanjem razvoja opština i gradova.

Od 60-ih do 90-ih godina XX stoljeća Bosna i Hercegovina ulazi u zlatno doba svoga društvenog razvoja u političkoj, ekonomskoj i kulturnoj sferi. Demokratski procesi, što su započeli sredinom 60-godina, omogućili su promjene u nacionalnoj politici Saveza komunista Bosne i Hercegovine, posebno u odnosu na težnju Muslimana (Bošnjaka) i Hrvata za nacionalno potvrđivanje. U tom pogledu ispoljene su tri političke tendencije u društvenom razvoju Bosne i Hercegovine: a) smanjenje represije nad hrvatskim narodom, b) priznavanje Muslimana kao nove nacije i c) obuzdavanje unitarističko-centralističkog naboja. O međunacionalnim odnosima u Hercegovini je održano partijsko savjetovanje 1965. godine, poznato kao Mostarsko savjetovanje.

Nakon ovog savjetovanja položaj Hrvata se znatno popravio u narednim dvjema decenijama u pogledu učešća u političkim i privrednim strukturama kao i u kulturi i obrazovanju. U tom procesu, za predsjednika Centralnog komiteta SKBiH izabran je Branko Mikulić. Mikulić će potom 22 godine, od 1966. do 1988. godine, biti na čelnim pozicijama u Bosni i Hercegovini. U tom vremenu inicirani su procesi koji su doveli do potpune afirmacije nacionalnog identiteta Muslimana i primjene politike nacionalne ravnopravnosti Muslimana, Srba i Hrvata.

U popisu stanovništva iz 1971. godine osigurano je da se muslimansko stanovništvo izjasni u svom nacionalnom identitetu – Musliman. Politika pune nacionalne ravnopravnosti pokrenula je stvaralaštvo u razvoju privrede i razvoju svih lokalnih zajednica na prostoru Bosne i Hercegovine. Razvoj prerađivačke industrije u Bosni i Hercegovini doveo je do formiranja velikih privrednih preduzeća, kao što su: „Energoinvest“, „Unis“, „Šipad“, „SODA-SO“, „Rudarsko-metalurški kombinat“ (Zenica), „Incel“, „Rudi Čajavec“, „Unioninvest“, „Hidrogradnja“, „Hepok“, „Agrokomerc“ i dr. Sva ova preduzeća imala su izvoz proizvoda i usluga na inostrano tržište. Tada je zaposlenost porasla na milion stanovnika.

Poseban uspon u razvoju imala je oblast obrazovanja: osnovnog, srednjeg i visokog. Realizovan je program izgradnje hiljadu osnovnih škola. Otvorena su tri nova univerziteta: Banjalučki, Tuzlanski i Mostarski. Osnovana je Akademija nauka i umjetnosti i započela sa radom Televizija Sarajevo. Među velikim dostignućima u razvoju Bosne i Hercegovine javlja se i projekt XIV Zimskih olimpijskih igara, koje su održane u Sarajevu 1984. Razvojni uspjeh zabilježen je u svim opštinama i gradovima u otvaranju privrednih preduzeća, izgradnji cesta i komunalne infrastrukture.

Bosna i Hercegovina, zahvaljujući višedecenijskom uspješnom razvoju, zatim politici nacionalne ravnopravnosti naroda i jedinstvu rukovodećih kadrova u državnim tijelima, postaje republika sa stabilnom državnom strukturom i dobrim međunacionalnim odnosima. Kao i druge republike, Bosna i Hercegovina početkom devedesetih godina ulazi u proces političke pluralizacije i uvođenja višepartijskog sistema.

4. Politička pluralizacija bosanskohercegovačkog društva i formiranje prvog višepartijskog Parlamenta

Pluralizacija bosanskohercegovačkog društva započela je sredinom 1990. godine. Nova politička stranka, sa nazivom Stranka demokratske akcije, formirana je u maju 1990. godine. Potom je uslijedilo formiranje Srpske demokratske stranke, u julu 1990. Hrvatska demokratska zajednica BiH formirana je u avgustu 1990. godine. Tokom ljeta 1990. godine formiran je

Savez reformista. Savez komunista BiH transformiše se u Socijalističku partiju. Istovremeno, socijalistički savez se transformiše u stranku pod nazivom Demokratski socijalistički savez. Takođe, raniji Savez socijalističke omladine prerastao je u Liberalnu stranku.

Na prvim višestranačkim izborima održanim u novembru 1990. pobjeđuju tri nacionalne stranke: SDA, HDZBiH i SDS. Ove tri stranke zajedno osvajaju 84% mjesta u Skupštini Bosne i Hercegovine. Sve druge stranke koje su ušle u Parlament osvajaju 16% mjesta u novom višestranačkom Parlamentu Bosne i Hercegovine. Parlamentarni izbori su protekli u miru. U decembru je uslijedilo konstituisanje prvog višestranačkog Parlamenta. Pobjedničke stranke: SDS, HDZBiH i SDA, postigle su saglasnost da formiraju vlast na temelju većine koju su osvojili na izborima. Svoju saglasnost da formiraju vlast nisu izvele na javno proklamovanom koalicionom programu. Umjesto toga, pobjedničke stranke vlast formiraju na partnerskom principu. Takav princip formiranja vlasti nakon izbora ne poznaje parlamentarna demokratija. Uspostava vlasti izvedena je tako što su u određenom omjeru podijeljene pozicije u državnim institucijama. Čelne pozicije su dodijeljene predstavnicima triju naroda. SDA je dobila mjesto predsjedavajućeg Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine, HDZBiH mjesto premijera Vlade, a SDS je dobila mjesto predsjednika Skupštine Bosne i Hercegovine. Najčvršći zagovornik partnerskih odnosa u raspodjeli resora i vršenju vlasti bila je Srpska demokratska stranka. Na taj način je prikrivala svoja stajališta o političkoj budućnosti Bosne i Hercegovine u procesu disolucije SFRJ.

Disolucija SFRJ tokom 1991. godine dovodi do stanja kada prestaju funkcionisati institucije jugoslavenske federacije. Republike jugoslavenske federacije nakon dugih rasprava između predsjednika republika ne postižu saglasnost o oblicima reforme jugoslavenske federacije.

Dvije jugoslavenske republike, Makedonija i Bosna i Hercegovina, predlagale su asimetričnu federaciju. Hrvatska sa Slovenijom u početku zagovara transformaciju jugoslavenske federacije u konfederaciju. Srbija i Crna Gora su zagovarale čvrstu unitarnu federaciju. Nakon što nije postignuta saglasnost između republika o načinu reforme jugoslavenske federacije, uslijedilo je osamostaljenje republika i proglašenje njihove samostalnosti i suverenosti. Osamostalila se i Makedonija. Srbija i Crna Gora su formirale Saveznu republiku Jugoslaviju.

U tom vremenu, a to je prva godina višestranačke vlasti u Bosni i Hercegovini, zapravo 1991, započinju međustranačke političke borbe u Skupštini Bosne i Hercegovine o političkoj budućnosti Bosne i Hercegovine unutar odmaklog procesa disolucije SFRJ.

5. Ideja referenduma građana o državnopravnom statusu Bosne i Hercegovine

Druga polovina 1991. godine protekla je u političkom sukobljavanju vladajućih stranaka, SDA, SDS i HDZBiH, o pitanju političke budućnosti Bosne i Hercegovine, unutar disolucije i raspada jugoslavenske federacije.

Tokom višemjesečne parlamentarne rasprave u drugoj polovini 1991. godine oblikovale su se dvije političke opcije i dva politička bloka u odnosu na pitanje kakav državno-politički status pripada Bosni i Hercegovini u ishodu disolucije jugoslavenske federacije.

Prvo političko stajalište jeste da Bosna i Hercegovina **ima istorijsko pravo nastaviti razvoj svoje državnosti iz pozicije ravnopravne republike unutar jugoslavenske federacije u nezavisnu i suverenu državu sa međunarodnim priznanjem**. Ovo stajalište su zagovarale Stranka demokratske akcije i Hrvatska demokratska zajednica BiH zajedno sa pet opozicionih stranaka: SK – Socijalistička partija, Savez reformskih snaga, Bošnjačka liberalna organizacija, Liberalna stranka i Demokratski socijalistički savez. Uz ovo stajalište, zagovarana je ideja o raspisivanju republičkog referenduma građana na kome bi se građani svojom voljom izjasnili o državnopravnom statusu Bosne i Hercegovine.

Drugo stajalište zagovarala je Srpska demokratska stranka zajedno sa dva poslanika Srpskog pokreta obnove. Zapravo, Srpska demokratska stranka je u svojim stajalištima **negirala** dostignuti nivo istorijskog razvoja državnosti Bosne i Hercegovine. Za Srpsku demokratsku stranku Bosna i Hercegovina je **samo jedna administrativna jedinica, a nikako država**. Raspadom jugoslavenske federacije Bosna i Hercegovina, prema stajalištu SDS-a, ne može, kao što to pripada drugim republikama, nastaviti razvoj državnosti u obliku nezavisne i suverene države. Srpska demokratska stranka je slijedila stajalište Slobodana Miloševića da u procesu osamostaljenja jugoslavenskih republika ne važe avnojevske granice. U osnovi, Srpska demokratska stranka je bila za negaciju državnosti Bosne i Hercegovine, a u korist projekta stvaranje velike Srbije – države u kojoj bi živjeli svi Srbi.

Stranačka politička borba u Parlamentu Bosne i Hercegovine tokom 1991. godine svoj ishod je dobila u donošenju odluke o raspisivanju referenduma građana za izjašnjavanje o suverenom i nezavisnom državnopravnom statusu Bosne i Hercegovine. Srpska demokratska stranka **nije prihvatila donošenje odluke o referendumu građana**. Predstavници SDS-a izašli su iz Parlamenta Bosne i Hercegovine **uz prethodnu prijetnju njenog lidera**, Radovana Karadžića, da će muslimanski (bošnjački) narod nestati ako krene u pravcu izglasavanja nezavisnog i suverenog statusa države Bosne i Hercegovine. Na ovaj način Srpska demokratska stranka je napustila parlamentarnu borbu i opredijelila se da svoje **političke ciljeve ostvaruje silom naslijeđenom** u

obliku Jugoslavenske narodne armije, koja je početkom 1992. godine potpala pod kontrolu Miloševićevog režima.

Skupština Bosne i Hercegovine je odluku o raspisivanju referenduma građana za nezavisni i suvereni status države Bosne i Hercegovine donijela 25. 1. 1992. godine. Referendum građana je proveden 29. 2. i 1. 3. 1992. godine. Samo referendumsko pitanje je glasilo: **Jeste li za suverenu i nezavisnu Bosnu i Hercegovinu, državu ravnopravnih građana, naroda Bosne i Hercegovine – Muslimana, Srba, Hrvata i pripadnika drugih naroda koji u njoj žive?**

Mišljenje sa preporukom da se provede referendum građana o nezavisnosti i suverenom statusu Bosne i Hercegovine dala je **Badinterova arbitražna komisija**, a koju je formirala Konferencija Evropske zajednice o Jugoslaviji. Ovim je nezavisni i suvereni razvoj države Bosne i Hercegovine dobio evropsku, **a preko toga međunarodnu podršku**. Uslov za takvo istorijsko kretanje od Arbitražne komisije bilo je slobodno i demokratsko izjašnjavanje građana putem referenduma.

Izlaznost građana na referendum dostigla je 64% svih građana upisanih u biračke spiskove koji su se vodili u 109 opština Bosne i Hercegovine. Od svih građana koji su izašli na referendum, za nezavisni i suvereni status države Bosne i Hercegovine izjasnilo se 99% građana. Učešće na referendumu imali su građani pripadnici svih naroda. U svim većim gradskim centrima koji su imali multietničku strukturu na referendum je izašao znatan broj građana srpske nacionalnosti. I pored opstrukcija koje je sa svojom propagandom činila Srpska demokratska stranka u Sarajevu, Tuzli, Zenici, Bihaću, Travniku, Brčkom, Konjicu i drugim gradovima, izlaznost srpskog stanovništva je bila značajna. U postotku od 64% izlaznosti građana na referendum **potvrđena je svegrađanska i multietnička legitimnost provedenog referenduma**. Riječ je o tome da su rezultati referenduma građana za nezavisni i suvereni razvoj države Bosne i Hercegovine omogućili međunarodno priznanje integriteta, suvereniteta i nezavisnog položaja u novoj političkoj arhitekturi Evrope nakon sloma socijalizma i disolucije jugoslavenske federacije.

Međunarodno priznanje Bosne i Hercegovine dobijeno je od Evropske unije 6. 4. 1992. godine. Nakon toga je uslijedilo priznanje od Sjedinjenih Američkih Država i velikog broja zemalja u svijetu.

Bosna i Hercegovina je primljena u članstvo Organizacije ujedinjenih nacija 22. 5. 1992. godine. Od tada Bosna i Hercegovina ima status članice Organizacije ujedinjenih nacija i svoj puni međunarodnopravni subjektivitet. Egzistencija u miru države Bosne i Hercegovine, nakon njenog međunarodnog priznanja, prekinuta je agresivnim ratom protiv Bosne i Hercegovine. Rat je započeo opsadom Sarajeva kao glavnog grada. Od aprila 1992. opsadu je izvodila Jugoslavenska narodna armija, koja će u maju 1992.

biti preimenovana u Vojsku Republike srpskog naroda. Nju je logistički i kadrovski omogućio Miloševićev projekt etničke podjele Bosne i Hercegovine i stvaranja velike Srbije.

Rat je trajao tri i po godine. Možda bi bio završen za kratko vrijeme da patriotske snage Bosne i Hercegovine nisu pružile sveopšti građanski otpor i pokrenule oružanu borbu za odbranu integriteta i suvereniteta države Bosne i Hercegovine. Otporom je rukovalo ratno Predsjedništvo Bosne i Hercegovine na temelju usvojene Platforme o radu Predsjedništva u ratnim uslovima iz juna 1992. godine. U uslovima rata Predsjedništvo Bosne i Hercegovine vrši i ulogu parlamenta i civilne komande nad oružanim snagama. Armija Republike Bosne i Hercegovine je izrasla iz volje građana da brane cjelovitost i historijsko multietničko biće svoje zemlje. Armija Republike Bosne i Hercegovine postaća glavna snaga odbrane od uništenja države Bosne i Hercegovine. Ratno, multietničko Predsjedništvo Republike Bosne i Hercegovine rukovalo je otporom i odbranom u polju mobilizacije građana, oružane borbe i saradnje sa međunarodnom zajednicom u pronalaženju mirovnog političkog rješenja za zaustavljanje rata u Bosni i Hercegovini.

Djelovanjem ratnog Predsjedništva Bosne i Hercegovine, u kome su bili zastupljeni članovi iz bošnjačkog, hrvatskog i srpskog naroda, pridobijena je podrška međunarodne zajednice. Liderstvo za postizanje mirovnog rješenja preuzele su Sjedinjene Američke Države početkom 1994. godine. To liderstvo se najprije potvrdilo u postizanju Vašingtonskog mirovnog sporazuma nakon čega je, početkom 1994. godine, zaustavljen bošnjačko-hrvatski sukob. Takođe se liderstvo SAD-a potvrdilo u pripremi i usvajanju Dejtonskog mirovnog sporazuma 1995. godine.

II Dejtonski mirovni sporazum i razvoj suverene državnosti Bosne i Hercegovine u XXI stoljeću

1. Odredbe Dejtonskog mirovnog sporazuma i državnost Bosne i Hercegovine

Osnovu za Dejtonski mirovni sporazum kojim je zaustavljen rat u Bosni i Hercegovini predstavljao je plan zemalja Kontaktne grupe iz 1994. godine. Kontaktnu grupu su činile ove zemlje: SAD, Velika Britanija, Ruska Federacija, Francuska i Savezna Republika Njemačka. Ovih pet zemalja, kao vodeće svjetske sile, izgradile su **konsenzus** o osnovama za mirovno političko rješenje zaustavljanja rata u Bosni i Hercegovini. Plan Kontaktne grupe je predviđao razgraničenje vojnih snaga na odnosima 51% za Federaciju Bosne i Hercegovine i 49% za Republiku Srpsku. Na osnovu

ovog pristupa izvršen je diplomatski, politički i vojni pritisak na srpske snage da prihvate pregovore za uspostavu mira. Vodeću ulogu u pokretanju mirovnog procesa imale su **Sjedinjene Američke Države**. Nakon dužih pregovora prihvaćen je Mirovni sporazum 21. 11. 1995. godine u američkom gradu Dejtonu. Po tome će mirovni sporazum dobiti svoj historijski naziv: Dejtonski mirovni sporazum.

Ovim sporazumom u Bosni i Hercegovini je zaustavljen rat. Garancije za implementaciju Mirovnog sporazuma osigurane su međunarodnim mirovnim vojnim snagama i civilnim snagama institucija međunarodne zajednice i Evropske unije. Razdvajanje vojnih snaga na prostoru Bosne i Hercegovine izvele su snage NATO-saveza. Mirovne vojne snage imale su oko 60.000 vojnika.

U uspješnom provođenju Dejtonskog mirovnog sporazuma važnu ulogu je imala institucija visokog predstavnika međunarodne zajednice (OHR). Prema odredbama Dejtonskog mirovnog sporazuma, visoki predstavnik međunarodne zajednice je vrhovni tumač Sporazuma i Aneksa IV, što je Ustav Bosne i Hercegovine. Formirano je i Vijeće za implementaciju mira. Ovo vijeće daje smjernice za rad visokog predstavnika međunarodne zajednice. Prvi visoki predstavnik međunarodne zajednice bio je švedski diplomata Karl Bilt. On je u godinama svog mandata pokrenuo aktivnosti međunarodne zajednice i društvenih institucija Bosne i Hercegovine da započne poslijeratna obnova komunalne i putne infrastrukture. Uz angažovanje međunarodne zajednice i Evropske unije započeo je i **proces postsocijalističke tranzicije i demokratske konsolidacije**.

U okviru Dejtonskog mirovnog sporazuma oblikovan je Ustav Bosne i Hercegovine i to kao Aneks IV Dejtonskog mirovnog sporazuma. Nastajući u okviru pregovora za mir, dejtonskim Ustavom će se ustanoviti nova struktura političkog ustrojstva Bosne i Hercegovine. Tu strukturu čine dva entiteta, Federacija BiH i Republika Srpska, te institucije države Bosne i Hercegovine: Parlamentarna skupština, Predsjedništvo BiH, Vijeće ministara, Ustavni sud i Centralna banka. Od 1999. godine grad Brčko dobija status *distrikta* i tako postaje zasebna institucija države Bosne i Hercegovine. Ustrojstvo entiteta Republike Srpske i Federacije BiH zasnovano je na etničkoj osnovi. Entiteti imaju široke nadležnosti u odnosu na nadležnosti države Bosne i Hercegovine. Ovakvim rješenjem ustavnog ustrojstva Dejtonski sporazum je **utemeljio nefunkcionalno državno uređenje Bosne i Hercegovine. Dominacija etničke osnove u političko-ustavnom ustrojstvu države Bosne i Hercegovine još više je ojačala nacionalne, zapravo, etničke stranke formirane 1990**. Tri etničke stranke, SDA, HDZ i SDS, na prvim poslijeratnim višestranačkim izborima 1996. godine će **osvojiti 86%** mandata u Parlamentarnoj skupštini i entitetskim skupštinama.

Proces odlučivanja u parlamentarnim tijelima bio je uslovljen **etnopolitikama nacionalnih stranaka**. Umjesto sporazumijevanju, politike etničkih stranaka su vodile međusobnom sukobljavanju i blokadama odlučivanja u Parlamentarnoj skupštini BiH. **Saglasnost su imale samo u podjeli resora u vlasti**. O drugim pitanjima su teško dolazile do konsenzusa. **Većinu odluka i zakona nametao je visoki predstavnik međunarodne zajednice**. Na temelju angažovanja visokog predstavnika međunarodne zajednice usvojen je izgled grba, zastave i novčanice Bosne i Hercegovine. Usljed nepoštovanja konsenzusa vladajućih stranaka, Vijeće za implementaciju mira je 1998. godine donijelo bonske ovlasti kojim je omogućeno da visoki predstavnik međunarodne zajednice donosi odluke i zakone. Do 2008. godine visoki predstavnik međunarodne zajednice proglasio je preko 800 svojih odluka koje su bile u funkciji otklanjanja destrukcija u provođenju Dejtonskog mirovnog sporazuma. Bonske ovlasti visokog predstavnika međunarodne zajednice omogućile su unutrašnju integraciju bosanskohercegovačkog društva i izgradnju institucija države Bosne i Hercegovine. Ono što je spriječilo blokade odlučivanja u Parlamentu Bosne i Hercegovine u prvoj deceniji postdejtonskog političkog razvoja bile su odluke i zakoni koje je donosio visoki predstavnik međunarodne zajednice.

2. Izgradnja institucija države Bosne i Hercegovine u postdejtonskom periodu

Obnova demokratskih institucija na svim nivoima vlasti u državi Bosni i Hercegovini odvijala se u postdejtonskom periodu uz pomoć međunarodne zajednice i Evropske unije. Glavnu osnovu za uspostavu demokratskih institucija činili su slobodni izbori građana. Sve do 2002. godine izbore za organe vlasti organizovala je i provodila Organizacija za evropsku sigurnost i saradnju.

Međunarodna zajednica je imala strategiju da **učestalim provođenjem parlamentarnih izbora jača demokratski procesi stvara nove demokratske strukture**. Na toj ravni uvedeni su dvogodišnji mandati entitetskih parlamenata i Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine. U vremenu 1996–2002. godine parlamentarni izbori su provedeni 1996, zatim 1998. i 2000. godine. Skraćivanje mandata parlamentarnih tijela nije dovelo do promjene strukture etničkog pluralizma. Etničke stranke su pobijedile na parlamentarnim izborima 1996. i 1998. godine. Na izborima 2000. godine većinu su osvojile građanske stranke da bi na izborima 2002. ponovo pobijedile etničke stranke. Od 2002. do 2010. godine većinu u Parlamentarnoj skupštini imale su etničke stranke. U mandatu 2010. do

2014. većinu su imale građanske stranke. Na izborima 2014. ponovo su pobijedile etničke stranke.

Politički razvoj Bosne i Hercegovine u postdejtonskom periodu odvijao se izvođenjem reformi koje su omogućavale strukturne promjene u ekonomskom, političkom, socijalnom i kulturnom razvoju.

Nakon što je uz pomoć visokog predstavnika međunarodne zajednice uspostavljena sloboda kretanja na cijelom prostoru Bosne i Hercegovine, započela je obnova putne i komunalne infrastrukture te stambenog fonda. Potom su uslijedile aktivnosti za povratak izbjeglica i raseljenih lica. Povratak izbjeglica i raseljenih osoba omogućile su donacije međunarodnih organizacija i velikog broja država koje su dale potporu povratku. Važan doprinos povratku izbjeglica i raseljenih dao je visoki predstavnik međunarodne zajednice svojim odlukama o realizaciji prava na povratak imovine. Na temelju ovakvog angažovanja institucija međunarodne zajednice ostvaren je povratak oko milion izbjeglih i raseljenih osoba u bosanskohercegovačkim entitetima i Distriktu Brčko. **Povratak izbjeglica omogućio je unutrašnju integraciju države i obnovu međuetničkog povjerenja.**

U prvim godinama poslijeratne obnove započeo je proces privatizacije državne imovine. Ovaj proces se izvodio na temelju etnitskog zakonodavstva. Proces privatizacije traje predugo. Mnoga preduzeća su neuspješno privatizovana. Novi vlasnici nisu osigurali proizvodnju i zaposlenost radnika koji su do privatizacije radili u preduzećima. To je dovelo do **pada proizvodne moći bosanskohercegovačkog društva i osiromašnja građana i radničke populacije Bosne i Hercegovine.**

Veoma su značajne reforme koje su dovele do uspostave i jačanja institucija države Bosne i Hercegovine. Među prvim važnim institucijama bila je Državna granična služba. Formiranjem ove službe Bosna i Hercegovina je dobila zaštitu svojih međunarodno priznatih granica. Za razvoj državnosti i jačanje suvereniteta države Bosne i Hercegovine važnu ulogu ima uspostavljanje Uprave za indirektno oporezivanje. Nakon što je uspostavljena Uprava za indirektno oporezivanje, objedinjene su entitetske carinske službe. Jedinstvena stopa poreza na dodatnu vrijednost omogućila je stabilno prikupljanje poreza i finansiranje rada državnih organa vlasti, od opština do državnog nivoa.

Suverenitet države Bosne i Hercegovine dobio je svoje nove elemente i formiranjem sigurnosnih i obavještajnih službi na nivou države. Riječ je o formiranju: OSA-e – Obavještajne agencije, zatim SIPA-a – Agencije za istrage i zaštitu. U okviru projekta reforme policije tokom 2006. i 2007. godine uspostavljena je Državna direkcija za koordinaciju policijskih i sigurnosnih službi.

Poseban vid uspješne reforme u izgradnji institucija države Bosne i Hercegovine i jačanju njene suverenosti izveden je **na projektu formiranja jedinstvenih Oružanih snaga Bosne i Hercegovine**. Ovaj projekt stvaranja Oružanih snaga Bosne i Hercegovine integracijom entitetskih vojski smatra se najuspješnijom reformom u sferi političkog razvoja države Bosne i Hercegovine u postdejtonskom periodu. U izvođenju ove reforme presudna ulogu je imala međunarodna zajednica.

Promjena strukture Vijeća ministara Bosne i Hercegovine kao izvršne vlasti u Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine zauzima posebno mjesto u osnaživanju suvereniteta države Bosne i Hercegovine. Na početku provođenja Dejtonskog mirovnog sporazuma Vijeće ministara Bosne i Hercegovine je, prema Zakonu o Vijeću ministara iz 1997. godine, imalo predsjedavajućeg i tri ministarstva: Ministarstvo za vanjske poslove, Ministarstvo za vanjsku trgovinu i ekonomske odnose i Ministarstvo za civilne poslove. Reforma zakonskog statusa, strukture i nadležnosti Vijeća ministara dovela je do šest, a potom do osam ministarstava u strukturi Vijeća ministara. Od 2005. godine Vijeće ministara ima devet ministarstava i stalno predsjedavajuće vijeće koje predlaže Predsjedništvo Bosne i Hercegovine i potvrđuje Predstavnički dom Parlamentarne skupštine. Ministarstva čine: Ministarstvo za spoljne poslove, Ministarstvo spoljne trgovine i ekonomskih odnosa, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice, Ministarstvo pravde, Ministarstvo sigurnosti, Ministarstvo za finansije i trezor, Ministarstvo za komunikacije i promet, Ministarstvo za odbranu i Ministarstvo za civilne poslove. Najveće promjene u strukturi Vijeća ministara izvedene su u vrijeme kad su funkciju visokog predstavnika međunarodne zajednice vršili Wolfgang Petrič i Pedi Ešdaun. Svojom proširenom strukturom i novim kapacitetom Vijeće ministara Bosne i Hercegovine je važna institucija koja svojim funkcijama jača suverenitet države Bosne i Hercegovine.

3. Nemoć u izvođenju ustavne reforme u postdejtonskom periodu

Jedna od najsloženijih reformi u postdejtonskom političkom razvoju države Bosne i Hercegovine jeste reforma Ustava Bosne i Hercegovine. Nužnost promjene Ustava Bosne i Hercegovine proističe iz činjenice **danefunkcionalno političko ustrojstvo otežava razvoj države Bosne i Hercegovine**. Ispoljavanje političkih interesa je zasnovano na etničkoj osnovi. Najveću moć odlučivanja u parlamentarnoj strukturi imaju etničke stranke. Ove stranke ne posjeduju volju **zakonsenzus o ustavnim promjenama**. To se potvrdilo i u promjeni entitetskih ustava na osnovu odluke Ustavnog suda Bosne i Hercegovine o konstitutivnosti naroda iz 2000. godine. Amandmane na entitetske ustave o konstitutivnosti naroda

proglasio je visoki predstavnik međunarodne zajednice. Vladajuće stranke nisu mogle postići konsenzus o promjenama Ustava Bosne i Hercegovine početkom 2006. Tada je, uz posredovanje administracije SAD-a, pripremljen paket ustavnih promjena (poznat je kao „Aprilski paket“). Ovim paketom ustavnih promjena se željelo postići jačanje uloge Parlamenta, Predsjedništva BiH i Vijeća ministara. Bilo je zamišljeno, uz ostalo, da Predsjedništvo ima stalnog predsjednika, sa potpredsjednicima iz drugih dvaju konstitutivnih naroda. Predsjednik Predsjedništva i njegovi zamjenici birani bi bili u Parlamentu. Vijeće ministara bilo bi prošireno sa još dvama ministarstvima: za poljoprivredu i nauku i tehnologiju.

Ovi prijedlozi za promjene Ustava 2006. godine su odbijeni nakon višednevne rasprave. Odbijeni su tako što je protiv predloženih promjena Ustava BiH glasala Stranka za BiH, a tada je imala veći broj poslanika u Parlamentarnoj skupštini. Odbijanju amandmana na Ustav Bosne i Hercegovine priključili su se i poslanici koji su tada započeli formirati HDZ90.

Međunarodna zajednica je mogla izvršiti veći pritisak da se izglasaju amandmani na Ustav BiH. **Ona to nije učinila.** Nakon neuspjelog pokušaja ustavnih promjena, međunarodna zajednica je promijenila svoju dinamiku angažovanja na pitanju ustavnih promjena u Bosni i Hercegovini.

Još jedan pokušaj ustavne reforme u oktobru 2009. godine nije imao uspjeha. Vladajuće stranke su ostale udaljene od zajedničkog pristupa promjenama Ustava Bosne i Hercegovine.

Pokušaj provođenja presude Evropskog suda za ljudska prava u predmetu „Sejdić-Finci“, tako što bi se usvojili amandmani na Ustav Bosne i Hercegovine i otklonila diskriminacija etničkih manjina, takođe, nije uspio. Političke stranke su od decembra 2009. godine pa sve do 2014. bezuspješno tražile konsenzus za sadržaj amandmana na Ustav Bosne i Hercegovine.

Pokazalo se da odlučivanje lidera vladajućih stranaka o ustavnim promjenama **u suženom krugu i izvan Parlamenta Bosne i Hercegovine ne može donijeti uspjeh.** Takođe se pokazalo da partitokratija, iskazana u moći **stranačkih lidera, monopolizira ulogu Parlamenta i potiskuje ga** na periferiju odlučivanja o državnom razvoju Bosne i Hercegovine. Pitanje provođenja odluke Evropskog suda za ljudska prava u predmetu „Sejdić-Finci“ nakon izbora 2014. godine odloženo je za neko drugo vrijeme.

U cjelini, ustavna reforma nema pretpostavki u oblikovanju međustranačkog konsenzusa za usvajanje amandmana na Ustav Bosne i Hercegovine.

Kada proces integracije Bosne i Hercegovine dođe u fazu pregovora za članstvo, moguće je imati više međustranačke volje za ustavnu reformu.

Međutim, ni tada ustavna reforma ne može postići konsenzus vladajućih parlamentarnih stranaka **ako se taj konsenzus ne pomogne oblikovati geopolitičkim uticajem vodećih svjetskih sila, članica Vijeća za**

implementaciju mira. Uz zajedničko djelovanje Evropske unije i Sjedinjenih Američkih Država i uticaj na političke stranke u Bosni i Hercegovini moguće je doći do konsenzusa o projektu ustavne reforme u Bosni i Hercegovini. Ustavna reforma bi u znatnoj mjeri promijenila postojeću poziciju i nadležnost institucija države Bosne i Hercegovine.

4. Značaj procesa integracije BiH u Evropsku uniju za jačanje suvereniteta države Bosne i Hercegovine

Integracija Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju javlja se kao strateški cilj bosanskohercegovačkog društva i države. Ostvarenjem ovog cilja Bosna i Hercegovina će ući u stabilan ekonomski, politički i socijalni razvoj. Sve zemlje koje su postale članice Evropske unije ojačale su svoje državne kapacitete; dobile su nove mogućnosti da njihove politike ekonomsko-socijalnog razvoja u transnacionalnoj interakciji sa drugim državama postanu primjenljive ne samo u nacionalnim već i u okvirima Evropske unije i evropskog tržišta sa preko 500 miliona stanovnika. Postizanjem članstva u Evropskoj uniji Bosna i Hercegovina dobija novu i široku osnovu za svoju stabilnost. Bosna i Hercegovina, kao i članice Evropske unije, na temelju oblikovanja zajedničkih politika u institucijama Evropske unije, dobija nove elemente svoje državnosti i suverenosti. Državnost i suverenost Bosne i Hercegovine dobija nove elemente na temelju primjene evropske pravne stečevine.

Evropski standardi u kulturi, ekonomiji, politici i drugim oblastima svakoj članici EU omogućuju da **bude demokratska, pravna i u znatnoj mjeri socijalna država.** Za takvu političku budućnost države BiH veliki interes imaju građani Bosne i Hercegovine. Prema istraživanju javnog mnijenja iz 2015. godine, 80% građana želi da njihova država, Bosna i Hercegovina, postane članica Evropske unije. To je najširi **bazični konsenzus za projekt integracije Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju.** Postoji i načelno programsko stajalište parlamentarnih stranaka o tome da je integracija Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju strateški cilj, jer stabilan politički razvoj države Bosne i Hercegovine u budućnosti bitno ovisi od uspješnog procesa integracije u Evropsku uniju.

Od 1998. godine odvija se proces približavanja Bosne i Hercegovine za članstvo u Evropsku uniju. Uspješno je izvedena studija o uslovima za članstvo. Potom su ispunjeni uslovi za dobijanje Sporazuma o pridruživanju i stabilizaciji. Ovaj sporazum je potpisan 2008. nakon duge diskusije o konceptu reforme policije u Bosni i Hercegovini.

Zbog neprovođenja presude Evropskog suda za ljudska prava u predmetu „Sejdić-Finci“ Sporazum o pridruživanju i stabilizaciji nije mogao stupiti na

snagu. Kad je uslijedila britansko-njemačka inicijativa početkom 2015. godine o novom pristupu Evropske unije prema ubrzanju integracije Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju, donesena je i odluka Vijeća Evropske unije na temelju koje je stupio na snagu Sporazum o pridruživanju i stabilizaciji između Bosne i Hercegovine i Evropske unije.

Dugogodišnji zastoj u odvijanju procesa integracije Bosne i Hercegovine, a trajao je od 2008. do 2015. godine, doveo je do toga da je Bosna i Hercegovina došla na posljednje mjesto u odnosu na druge države zapadnog Balkana. Socijalni protesti građana u februaru 2014. bili su upozorenje i vlastima Bosne i Hercegovine i institucijama Evropske unije da stagnacija Bosne i Hercegovine u socijalnom razvoju može dovesti do radikalnih političkih posljedica. U težnji da se otkloni zastoj u odvijanju procesa integracije Bosne i Hercegovine u EU, institucije Evropske unije su oblikovale novi pristup naspram pružanja podrške i pomoći Bosni i Hercegovini da ubrza provođenje reformi koje omogućuju integraciju u Evropsku uniju. Takav, novi pristup Evropske unije inicirale su dvije uticajne evropske države: Velika Britanija i Savezna Republika Njemačka. Temeljna ideja ovog pristupa je stavljanje u fokus ekonomsko-socijalnih pitanja i reformi koje će omogućiti ekonomski rast i zapošljavanje ljudi. Bosna i Hercegovina ima 500.000 nezaposlenih državljana. Ima najveću stopu nezaposlenosti u Evropi. U kontekstu ovog pristupa ustanovljena je Reformska agenda. Nju su potpisale sve parlamentarne stranke, i vladajuće i opozicione. Političke i ustavne reforme su odgođene za buduće vrijeme, uključujući provođenje presude Evropskog suda za ljudska prava u predmetu „Sejdić-Finci“. Reformsku agendu prati usvajanje mehanizma koordinacije prema kome će Bosna i Hercegovina institucijama Evropske unije govoriti jednim glasom.

Novi pristup Evropske unije predstavlja veliku šansu za Bosnu i Hercegovinu da ubrza integraciju u Evropsku uniju. Ostvarenje ovog cilja podrazumijeva dvije pretpostavke. **Prva je pojačana medijacija Vijeća Evropske unije** u okviru njenog pristupa pomaganju izvođenju reformi do postizanja članstva u Evropsku uniju. Ovo je istovremeno i geopolitička dimenzija u odnosu na ulogu Evropske unije, da na temelju ovlaštenja specijalnog predstavnika EU u Bosni i Hercegovini, a na osnovu Dejtonskog mirovnog sporazuma, doprinosi uspješnom odvijanju procesa integracije u EU. Bosna i Hercegovina funkcioniše uz dejstvo posljedica iz rata (1992–1995). Njena privredna struktura je uništena ratnim razaranja i neuspješnom privatizacijom. Njene demokratske institucije su krhke. Odlučivanje u parlamentarnim tijelima je otežano usljed dominacije etničkih stranaka koje ne posjeduju moć za oblikovanje konsenzusa u odlučivanju o državnom razvoju BiH. Bosna i Hercegovina kao postkonfliktno društvo pretpostavlja poseban geopolitički odnos institucija Evropske unije za

ubrzano odvijanje procesa integracije Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju. Na taj način će se osigurati učvršćenje mira u Bosni i Hercegovini. Provođenjem reformi Bosna i Hercegovina će stvoriti uslove i za članstvo u NATO-savezu.

Druga bitna pretpostavka za ubrzanje integracije Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju sadržana je u udruživanju bosanskohercegovačkih političkih stranaka i nevladinih organizacija **na projektu ubrzane integracije Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju**. Sve postsocijalističke države koje su prolazile pretpristupni put za članstvo u EU imale su puni konsenzus vladajućih i opozicionih stranaka u preuzimanju evropske pravne stečevine i donošenju zakona koji to omogućuju. Jedna od mogućih ideja za bosanskohercegovačke uslove u kojima je vidna nesaglasnost vladajućih političkih stranaka **jest formiranje široke koalicije stranaka za evropsku državu Bosnu i Hercegovinu**. U ovoj koaliciji učestvovala bi sve stranke koje na parlamentarnim izborima osvoje preko 10% povjerenja izbornog tijela. Takva široka koalicija bila bi odgovor na približavanje volji građana da njihova zemlja, što je moguće prije, postane članica Evropske unije i time se odmakne od svih političkih i geopolitičkih silnica koje su u prošlosti ugrožavale mir, integritet i suverenitet države Bosne i Hercegovine.

5. Zaključak

Prije 23 godine Bosna i Hercegovina je dobila međunarodno priznanje svog suverenog položaja u novom svjetskom poretku koji se uspostavlja nakon rušenja Berlinskog zida i prestanka hladnog rata.

Ovaj historijski uzlet u razvoju državnosti Bosne i Hercegovine unutar disolucije SFRJ uslijedio je na temelju demokratske volje građana iskazane na referendumu za suvereni i nezavisni status države Bosne i Hercegovine, održanom 29. 2. i 1. 3. 1992. godine. Najdemokratskiji oblik izjašnjavanja građana potvrđen je izlaskom na referendum 64% građana upisanih u birački spisak. Izjašnjavanje za suvereni status Bosne i Hercegovine iskazan je u procentu od 99% od onih koji su izašli na referendum. U procentu od 64% građana koji su izašli na referendum ostvareno je učešće građana iz svih bosanskohercegovačkih naroda, posebno u gradskim sredinama: Sarajevu, Tuzli, Mostaru, Zenici, Bihaću, Travniku, Brčkom i svim drugim gradovima u kojima narodi Bosne i Hercegovine žive etnički izmiješano.

Život u miru i socijalni i kulturni razvoj međunarodno priznate države Bosne i Hercegovine zaustavljen je vojnom agresijom snagama Jugoslavenske narodne armije uz vođstvo Miloševićevog režima i Karadžićeve Srpske demokratske stranke u Bosni i Hercegovini. Cilj agresije je bilo uništenje države Bosne i Hercegovine.

Tokom skoro četverogodišnjeg rata organizovani su otpor i odbrana integriteta i međunarodnog subjektiviteta države Bosne i Hercegovine. Politički nosilac otpora i odbrane bilo je višestranačko, multietničko ratno Predsjedništvo Republike Bosne i Hercegovine. Nosilac oružanog otpora bila je Armija Republike Bosne i Hercegovine.

Dejtonski mirovni sporazum potpisan u decembru 1995. godine je svojim odredbama potvrdio integritet i ojačao međunarodni subjektivitet države Bosne i Hercegovine. Mir u Bosni i Hercegovini su implementirale snage NATO-saveza.

Postdejtonski razvoj države Bosne i Hercegovine u miru odvija se posredstvom aktivnosti bosanskohercegovačkih demokratskih snaga i angažovanjem institucija međunarodne zajednice. Posebno je značajno angažovanje visokog predstavnika međunarodne zajednice (OHR) i specijalnog predstavnika Evropske unije.

Posredstvom OHR-a izvedeno je više reformi kojima su uspostavljene i razvijane institucije države Bosne i Hercegovine, a koje simbolički i stvarno potvrđuju suverenitet države Bosne i Hercegovine. OHR je nametnuo 145 zakona u postdejtonskom periodu kojima je omogućeno izvođenje reformi. Izdvajaju se reforme: uspostava Državne granične službe, zatim uspostava novih ministarstava u strukturi Vijeća ministara koje je imalo tri ministarstva 1997. godine. Od 2005. godine Vijeće ministara ima devet ministarstava. Ova reforma je bitno **uvećala kapacitet Vijeća ministara** u vršenju izvršne funkcije u parlamentarnoj demokratiji Bosne i Hercegovine. Dogradnja suvereniteta države Bosne i Hercegovine izvedena je **formiranjem jedinstvenih Oružanih snaga**, potom službi sigurnosti i Suda i Tužilaštva Bosne i Hercegovine. Sve ove reforme izvedene su do 2008. godine, kada je potpisan Sporazum o pridruživanju i stabilizaciji kao prvi ugovorni odnos sa Evropskom unijom.

Zastoj u odvijanju procesa integracije Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju otklonjen je britansko-njemačkom inicijativom 2015. godine. Ovom inicijativom uspostavljena je Reformska agenda. Ona je prihvaćena od svih parlamentarnih tijela, Predsjedništva BiH i svih parlamentarnih stranaka.

Postizanjem članstva u Evropskoj uniji Bosna i Hercegovina će u svom pravnom sistemu imati ugrađenu pravnu stečevinu EU. To će biti osnova za ustavnu reformu i za izgradnju pravne države Bosne i Hercegovine na temeljima evropskih demokratskih standarda. Kao i sve države članice EU, i Bosna i Hercegovina će evropskom klauzulom u svom ustavu dio svog suvereniteta prenijeti na Evropsku uniju.

Kao članica EU, Bosna i Hercegovina će imati stabilan ekonomski i politički razvoj, a stabilan razvoj u miru svakoj zemlji, pa i Bosni i Hercegovini, omogućuje snažne odlike njenog suvereniteta.

Naspram političke budućnosti države Bosne i Hercegovine, njen puni suverenitet će ovisiti od triju bitnih aspekata: geopolitičkog, unutrašnjeg političkog i evropskog integracijskog. Uzeti zajedno, ovi aspekti će u budućnosti dominantno određivati sadržaj i snagu suvereniteta države Bosne i Hercegovine.

Literatura

1. Anđelović, Petar (2007) *Fratar i njegova Bosna*, Rabic, Sarajevo.
2. Čaušević, Dženana (2005) *Pravno-politički razvitak Bosne i Hercegovine*, Magistrat, Sarajevo.
3. Dedić, Hoda (2015) *Bosna i Hercegovina i Evropska unija: pretpostavke i dosezi integracije*, Bosanska riječ, Tuzla.
4. Filipović, Muhamed (1997) *Bosna i Hercegovina: najvažnije geografske, demografske, historijske, kulturne i političke činjenice*, Compoct, Sarajevo.
5. Ibrahimagić, Omer (2009) *Državno-pravni i politički razvitak Bosne i Hercegovine*, Sarajevo.
6. Lasić, Mile (2016) *Transnacionalne socijalizacije, politike i institucije Evropske unije*, HKD Napredak – Panevropska unija, Sarajevo.
7. Pejanović, Mirko (2005) *Politički razvitak Bosne i Hercegovine u postdejtonskom periodu*, Šahinpašić, Sarajevo.
8. Pejanović, Mirko (2013) *Ogledi o državnosti i političkom razvoju Bosne i Hercegovine*, treće dopunjeno izdanje, Šahinpašić, Sarajevo.
9. Pejanović, Mirko (2015) *Država Bosna i Hercegovina i demokratija*, University press – Magistrat, Sarajevo